

Summary

Lathyrus pannonicus is represented in Poland by subsp. *collinus*. It grows in only one locality, on a vast forest clearing in the Polana Polichno nature reserve, situated on the Garb Wodzisławski in the Nida Basin (Małopolska Upland). Thermophilous grassland belonging to the alliance of *Cirsio-Brachypodium pinnati* and brushwood margins are the habitat

of *L. pannonicus*. The population comprises some thousand individuals. Plants are healthy; they flower and fructify abundantly. Threats to the plant are the natural succession of shrubs and trees in the site. To ensure the maintenance of the only *L. pannonicus* population, active protection is needed. Protection measures should include mowing, or grazing of the grassland area and the regular removal of trees and part of shrubs.

Lathyrus latifolius L. Groszek szerokolistny

Rodzina: *Fabaceae* (*Papilionaceae*) – bobowate (motylkowate)

Status

Gatunek w Polsce krytycznie zagrożony wyginięciem na stanowiskach naturalnych. W krajach ościennych: narażony w Czechach. Umieszczony na europejskiej czerwonej liście roślin naczyniowych i światowej czerwonej liście gatunków zagrożonych IUCN.

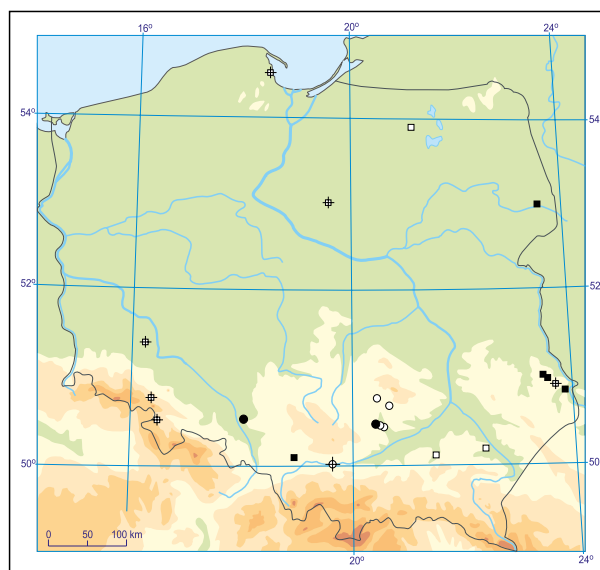
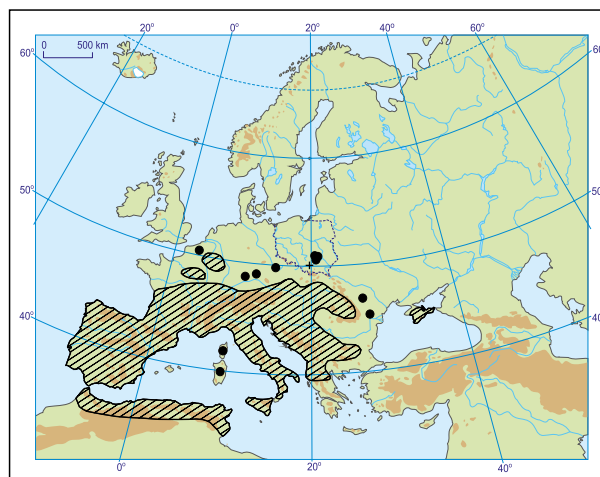
Rozmieszczenie geograficzne

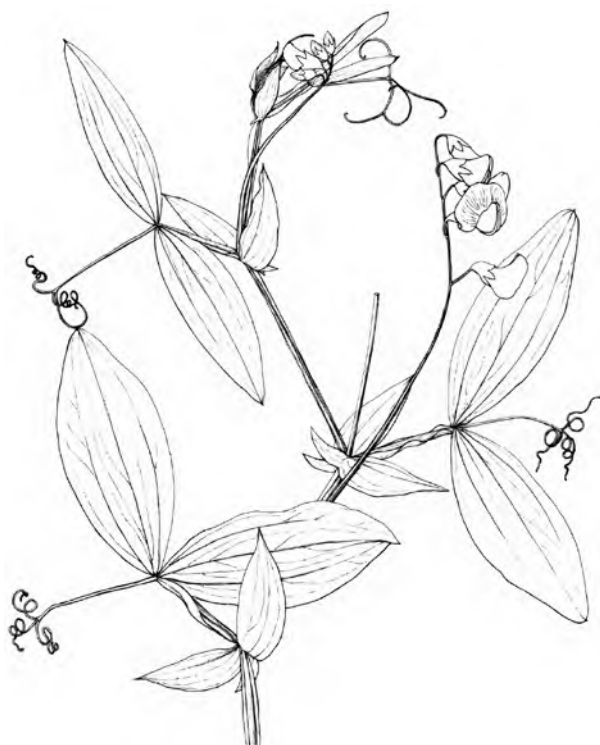
Gatunek o zasięgu środkowoeuropejsko-śródziemnomorskim. Zwarty zasięg obejmuje obszar od Półwyspu Pirenejskiego po Półwysep Bałkański oraz północne wybrzeża Afryki. Najdalej na północ wysunięte oderwane stanowiska leżą w północnej Francji. W Polsce osiąga północno-wschodni kraniec zasięgu. Na Wyspach Brytyjskich, w Belgii i Niemczech, a także w Ameryce Północnej rośnie jedynie jako dziedziczy z ogrodów (Hultén, Fries 1986).

Występowanie w Polsce

Groszek szerokolistny ma w Polsce tylko kilka stanowisk, które uznać można za naturalne. Leżą one w obrębie Niecki Nidziańskiej lub na jej obrzeżu, gdzie warunki siedliskowe sprzyjają wegetacji roślin ciepłolubnych. Jedyne ostatnio potwierdzone stanowisko o charakterze naturalnym znajduje się na Garbie Pińczowskim między Pińczowem a Skowronnem, gdzie roślina utrzymuje się od stu lat (Dziubałtowski 1916; Głazek 1984). Pozostałe to: Garb Pińczowski – Bogucice (Kostrowicki 1966); Niecka Solecka – Krzyżanowice (Kostrowicki 1966); Wyżyna Kielecka – Czerwona Góra koło Chęciny i Dębska Wola koło Morawicy [Głazek, Dominiak (1983) 1985]. Być może naturalny charakter ma odnalezione ostatnio stanowisko na Śląsku Opolskim koło Gogolina (Spałek 2006a), a także nieistniejące już stanowisko w rezerwacie Kajasówka na Wyżynie Krakowsko-Częstochowskiej (Kaźmierczakowa, Baryła 2001; J. Baryła, obserwacja z 2010 r.). W różnych częściach kraju groszek szerokolistny notowany był od dawna na siedliskach wtórnych jako efemeryczna roślina synantropijna;

są to stanowiska: Teresin koło Chełma (okazy w WAR, lg. M. Hempel w 1881 r.), Okalewo koło Rypina (okazy w WAR, lg. A. Zalewski w 1891 r.), Krzeczyn Wielki koło Lubina, Szczepankowice koło Wrocławia, Jedlina koło Wałbrzycha (Schube 1903), okolice Głubczyc (Schube 1913), Gdańsk-Oliwa (Schwarz 1967), Tarnów (Frey i in. 1968), okolice Dębna koło Leżajska (Dubiel i in. 1979), Łęczany (Olesiński, Korniak 1980), okolice Katowic (J. Baryła, mat. npl.), Leńcze koło Białegostoku (Adamowski 1996), skraj Bagien Serebryskich (V. Kryńska, mat. npl. z 1992 r.), Brzeźno koło Chełma i Teptuków koło

Hrubieszowa (M. Kucharczyk, inf. ustna z 2001 r.); ostatnio dość często jest obserwowany na hałdach pogórnicznych Górnego Śląska (Rostański 2000).

Siedliska i fitocenozy

Rośnie na brzegach zarośli i w suchych, silnie nasłonecznionych murawach kserotermicznych z klasy *Festuco-Brometea*, zwykle na płytkich rędzinach nawapiennych. Siedliska wtórne to miejsca ruderalne w miastach, nieczynne kamieniołomy, zręby i rzadkie laski sosnowe, uprawy zbóż i lucerny na glebach zasobnych w węglan wapnia.

Fot. 120. *Lathyrus latifolius* na Garbie Pińczowskim (2008)

Morfologia i biologia

Groszek szerokolistny jest byliną o pędach 1 do 2 m długich, płozących się lub podnoszących, a niekiedy pnących się po krzewach. Łodyga i ogonki liściowe bardzo szeroko oskrzydłone. Liście z jedną parą listków. Intensywnie różowe kwiaty, długości 1,5–2,5 cm, zebrane są w kilku- do kilkunastokwiatowy kwiatostan. W miejscach w pełni nasłonecznionych obficie kwitnie i owocuje. Ocienienie wyraźnie obniża żywotność groszku i prowadzi do zaniku stanowiska. Po zaoraniu murawy, w której rósł, niekiedy utrzymuje się wśród roślin uprawnych. Ze względu na walory estetyczne bywa uprawiany i dość często dziczeje.

Charakterystyka populacji

Na wzgórzu koło Pińczowa w 2000 r. groszek rósł w 2 skupieniach po kilkanaście osobników na powierzchni paru metrów kwadratowych; podobnie nieliczny był w rezerwacie Kajasówka (Kaźmierczakowa, Baryła 2001). Na stanowiskach antropogenicznych populacje liczą niekiedy setki osobników (Spałek 2006a).

Zagrożenie i wskazania ochronne

Gatunek zagrożony w całym geograficznym zasięgu. W Polsce jest prawnie chroniony. Jego zagrożenie w naszym kraju wynika z występowania prawdopodobnie tylko na jednym naturalnym stanowisku, znikomej liczby osobników i zajmowanej przez nie niewielkiej powierzchni. Do zaniku stanowiska może dojść wskutek zacienienia w wyniku zarastania muraw przez krzewy i drzewa czy też zalesiania. Stanowiska groszku szerokolistnego narażone są także na zaoranie, jak to miało miejsce w Dębskiej Woli [Gładzek, Dominiak (1983) 1985]. Zachowanie istniejących stanowisk wymaga ochrony czynnej. Roślina jest uprawiana w Ogrodach Botanicznych w Krakowie, Poznaniu i Lublinie oraz w Arboretum w Bolestraszcach. Nasiona powinny być zabezpieczone w banku nasion.

Róża Kaźmierczakowa

Summary

Lathyrus latifolius is a very rare plant, threatened with extinction in Poland. It has survived at one natural locality in the Nida Basin where it has been known for at least 100 years. Recently, it was found in Silesia Opole; it is possible that this locality is natural. At some other locations the species has become extinct. In natural localities the plant grows in xerothermic grasslands from the class *Festuco-Brometea*, on shallow calcareous soils (rendzinas). Typical populations are small, not exceeding a dozen or so individuals; only exceptionally they are larger. As the species is under cultivation, it also appears in secondary, man-made habitat, such as ruderal sites in towns, abandoned quarries, mine spoils, felling areas and sparse pine forests, cereals and alfa-alfa fields on soils rich in calcium carbonate. The species requires active protection to prevent shading of its natural localities by shrubs and trees invading these areas as a result of the natural succession of vegetation.